

LBRIS

We know
books

DTP: Hoffman Design
Tipar: Hoffman Print
Traducere: Nicolae Gane

© Editura Hoffman, 2023, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL
Tel: 0740.984.910
contact@editurahoffman.ro
www.EdituraHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DOSTOEVSKIJ, FEDOR MIHAILOVIČ

Stepancikovo și locuitorii săi / Feodor Mihailovici Dostoievski; trad.
de Nicolae Gane. -

Caracal: Editura Hoffman, 2023

ISBN 978-606-46-1959-4

I. Gane, Nicolae (trad.)

821.161.1

Feodor Mihailovici Dostoievski

STEPANCIKOVO ȘI LOCUITORII SĂI

Din însemnările unui necunoscut

Traducere de NICOLAE GANE

Editura Hoffman

discute, să fie ascultat. Era un liberal și ateist de modă veche, și se lansa mereu în discuții pe probleme înalte.

Totuși ascultătorii lui din orașul X nu se arătară prea ahtiați după discuții pe probleme înalte, și vizitele lor deveneau din ce în ce mai rare. Încercară și jocul de familie vist-preferans; dar partidele se isprăveau de obicei prin adevărate accese de furie din partea generalului, încât generăleasa și companioanele ei îngrozite aprindeau lumânări, bolboroseau rugăciuni, dădeau în bobi și în cărți, împărțeau colaci deținuților din temnița locală și așteptau cu frica în sân sosirea orei de după-masă, când urma să înceapă iarăși partida de cărți și deci să înghită pentru orice greșală invective, injurături, ba așteptându-se oricând să fie luate și la bătaie. Generalul, dacă nu-i plăcea ceva, nu cunoștea nici un fel de opreliști: țipa ca o precupeață, injura ca un vizitiu, ba uneori, sfâșiind cărțile ferfeniță și trântindu-le pe podea, era în stare să-și ia la goană partenerii sau să plângă de necaz și răutate, pentru simplul fapt că s-a jucat un valet în loc de nouă. Dar iată că, slăbindu-i vederea de tot, simți nevoia ca cineva să-i citească. Și atunci apărură Foma Fomici Opiskin.

Mărturisesc că anunț cu oarecare solemnitate apariția acestei fețe noi, căci este, fără îndoială, unul dintre personajele principale ale povestirii mele. În ce măsură ar avea dreptul să se bucure de atenția cititorului rămâne de văzut; prefer să las în seama cititorului însuși rezolvarea acestei chestiuni mai delicate.

Foma Fomici apărură în casa generalului Krahotkin în chip de pripășit fără căpătâi, tolerat să se înfrupte la masa stăpânului. De unde a venit nu știa nimeni. De altfel, am și făcut unele investigații obținând câteva date despre această figură notabilă. Se spunea, în primul rând, că slujise cândva pe undeva și că fusese prigonit, bineînțeles, „pentru dreptate“. Se mai spunea că s-ar fi ocupat o vreme la Moscova și cu literatura. Tot ce se poate, căci ignoranța crasă a lui Foma Fomici, desigur, nu putea constitui un impediment pentru o carieră literară. Cert este însă că nu i-a reușit niciodată nimic, fiind nevoit, în cele din urmă, să se aciuize la general în situația de lector personal și martir. Nu exista umilință pe care să n-o fi suportat pentru o bucată de pâine la masa generalului. E adevărat că, ulterior, după moartea generalului, când la rândul-i și cu totul neașteptat Foma deveni brusc un personaj extrem de important, el a căutat de repetate

ori să ne convingă că a consimțit să facă pe bufonul numai și numai dintr-un generos sentiment de prietenie; că generalul a fost protectorul și binefăcătorul lui; că a fost un om mare și neînțeles și că numai lui Foma își destăinuia tainele sufletesti cele mai intime; că, în sfârșit, dacă el, Foma, făcea de multe ori, la cererea generalului, pe caraghiosul, imitând diferite fiare și maimuțărindu-se, toate acestea le accepta numai de dragul generalului; numai pentru a-l distra și înveseli pe sărmanul său prieten copleșit de suferințe. Dar afirmațiile și explicațiile lui Foma Fomici în cazul acesta sunt îndoielnice și discutabile, căci același Foma Fomici, bufonul și toleratul batjocorit, juca cu totul alt rol în apartamentul doamnei general. Cum a izbutit el să ajungă la aceasta, ar fi greu de lămurit pentru un nespecialist în asemenea probleme. Generăleasa nutrea față de el un respect aproape mistic. Pentru ce? Nu se știe. Treptat, ajunsese să exercite asupra tuturor obișnuțiilor apartamentului generălesei o influență ciudată, în parte asemănătoare cu aceea a tot felul de Ivani Iakovlevici și a altor înțelepți și prezicători, vizitați asiduu prin ospiciile de nebuni de către anumite cucoane amatoare de scrânteli mistice. Le citea cu glas tare cărți religioase și moralizatoare, tălmăcea cu multă vervă și cu lacrimi în ochi treptele virtuților creștinești; își povestea viața plină de fapte cucernice; se ducea regulat la liturghie, ba și la utrenie uneori; se lansa în prezicerea viitorului; cel mai iscusit era însă la tâlcuirea viselor și cu totul neîntrecut la judecarea aproapelui. Generalul cam bănuia ce se petrece în cealaltă aripă a casei și de aceea își tiraniza și mai abitir măscăriciul. Dar martirajul lui Foma înălța și mai mult prestigiul său în ochii generălesei și ai celor din anturajul ei.

Și iată că se produce o schimbare radicală în această rânduială a casei, în urma morții generalului. Generalul avu un sfârșit destul de original. Postul liber-cugetător și ateist fu cuprins pe neașteptate de o spaimă teribilă. Plângea, se căia, se agăța cu desperare de icoane, chema mereu preotul să-l spovedească. Se oficiau sfeștaniei, rugăciuni de împărtășanie. Nenorocitul țipa că nu vrea să moară, ba cu lacrimi în ochi îi cerea iertare chiar și lui Foma Fomici. Acest din urmă fapt avu darul să-i inspire ulterior lui Foma Fomici o nemaipomenită cutezanță. Cu puțin înainte ca sufletul generalului să se fi despărțit de trupul său,

intervenți următoarea întâmplare: fiica generălesei din prima căsătorie, mătușa mea Praskovia Ilinișna, rămasă fată bătrână și care a locuit tot timpul lângă maică-sa – una dintre victimele preferate ale generalului, care îi devenise necesară ca hrana zilnică în toți cei zece ani de paralizie prin nesfârșitele servicii pe care i le aducea, întrucât era singura care reușea să-i intre în voie prin blândețea ei umilă și supusă – se apropie de patul lui, vărsând lacrimi amare, și dădu să îndrepte perna de sub capul nenorocitului; dar bolnavul izbuti, nu se știe cum, s-o înșface de păr și să-l smucească de trei ori cu cele din urmă puteri, aproape spumegând de răutate. Zece minute după aceea își dădu suflului. Fu înștiințat colonelul, deși generăleasa ținuse să declare ritos că nu vrea să-l vadă și că preferă să moară decât să-l vadă în casa ei într-un asemenea moment. Generalul fu înmormântat cu mare pompă, bineînțeles, pe cheltuiala fiului ingrât, pe care maică-sa nu voia să-l vadă în ochi.

În satul ruinat Kneazevka, aparținând mai multor proprietari și în care generalul avea partea lui de o sută de suflete, fu ridicat un mausoleu de marmură albă, împetriștat cu inscripții elogiind inteligența, talentul, noblețea sufletească și, bineînțeles, decorațiile și gradul defunctului general. Partea substanțială a acestei opere epigrafice este rodul efortului creator al lui Foma Fomici. Mult timp rămase neînduplecată generăleasa, refuzând să-l ierte pe fiul său nesupus. Înconjurată de prietene, confidente și liota de cățelușe, plângea cu sughițuri și spunea că mai curând va mânca pâine goală, bineînțeles, „stropită cu lacrimi amare”; că mai curând va porni cu un toiag în mână să cerșească pe la ușile oamenilor decât să consimtă la rugămintea „nesupusului” de a se muta la el, la Stepancikovo; și că *piciorul* ei nu va călca niciodată în casa acestuia! În general, cuvântul *picior*, folosit în acest sens, este pronunțat cu mult efect de unele cucoane. Generăleasa însă îl pronunța cu o măiestrie de modulații în glas pur și simplu artistică... Într-un cuvânt, s-a irosit cu acest prilej un efort apreciabil de vorbărie patetică. E de remarcat că în toii tuturor acestor țipete și imprecățiuni se făceau discret și unele pregătiri febrile pentru mutarea la Stepancikovo. Colonelul își spetise toate schimburile de cai, parcurgând aproape zilnic drumul de patruzeci de verste de la Stepancikovo la oraș, dar abia peste două săptămâni după înmormântarea generalului

obținut permisiunea să se prezinte în fața măicuței sale jignite. Împăcarea între mamă și fiu o mijloci Foma Fomici. Zi de zi, în decursul celor două săptămâni încheiate, el l-a dăscălit și l-a dojenit fără încetare pe nesupusul fiu pentru atitudinea lui „inumană”, până l-a făcut să verse lacrimi sincere, aducându-l aproape la disperare. Ei bine, n-aș greși susținând că tocmai momentul acesta însemnase de fapt începutul acelei influențe de neînțeles, inumane și despotice a lui Foma Fomici asupra bietului meu unchi. Foma și-a dat prea bine seama cu ce fel de om are de-a face, simțind îndată că rolul lui de bufon s-a terminat și că i-a venit și lui vremea să-și scoată părleala pentru cele îndurate. Și, într-adevăr, Foma al nostru s-a compensat din plin, după cum vom vedea mai departe.

— Ei, spune și dumneata, cum te vei simți, îl dăscălea Foma, dacă propria dumitale mamă, ca să zicem așa, autoarea zilelor dumitale, va porni cu toiagul în mână să cerșească cu adevărat, întinzându-și mâinile tremurătoare și uscate de foame pe ferestrele oamenilor? Nu-ți va părea monstruos, dat fiind mai întâi rangul ei de generăleasă, iar în al doilea rând, ținând seama de toate virtuțile ei? Și cum te vei simți dacă într-o zi se va ivi, din greșeală, bineînțeles, – dar se poate întâmpla – cu mâna întinsă chiar în fața ferestrelor dumitale, cerând de pomană, în timp ce dumneata, fiul ei, carne din carnea ei, înoți undeva între plâpumi de puf și... mă rog, în general, te lăfăi în bogăție? Ar fi îngrozitor, îngrozitor! Dar și mai îngrozitor mi se pare, colonele, îmi dai voie să-ți o spun deschis, și mai îngrozitor mi se pare faptul că dumneata stai acum în fața mea ca o buturugă fără simțire, cu gura căscată, clipind prosteste din ochi, lucru cu totul necuviincios, când, la o simplă supoziție a unei atare eventualități, ar fi trebuit să-ți smulgi din rădăcini părul de pe cap și să verși pâraie... dar ce spun eu! râuri, lacuri, mări, oceane de lacrimi!...

Într-un cuvânt, Foma, lansându-se în această perorație, depășise orice măsură. Dar cam așa se încheiau totdeauna accesele lui de elocință. Bineînțeles, toate sfârșiră prin aceea că generăleasa împreună cu bătrânele ei oploșite, cu jivinele, cu Foma Fomici și cu domnișoara Perepelițina, principala ei confidentă, îl ferici, în sfârșit, pe unchiul meu cu prezența ei, strămutându-se în satul Stepancikovo. Lăsase să se înțeleagă că va face numai o

UBRIS | We know books

încercare de a sta la fiul său, pentru a se convinge dacă acesta se va comporta cu adevărat cu tot respectul. Vă inchipuți situația colonelului, în perioada aceasta de încercare a comportării sale! La început, în calitatea ei de văduvă neconsolată, generăleasa considera de datoria ei să cadă de două-trei ori pe săptămână într-o disperare cumplită la amintirea generalului său pierdut pe vecie; e de notat că, printr-o logică de nepătruns, în asemenea cazuri efectele acestei disperări se abăteau cu regularitate pe capul colonelului. Uneori, mai ales în prezența vizitatorilor ce se întâmplau de față, ea își chema nepoții: pe micul Iliușa și pe Sașenka, de cincisprezece ani, îi așeza lângă dânsa, îi privea îndelung cu ochii triști, plini de suferință, și lăsa să se înțeleagă că sunt niște copii definitiv pierduți, pentru că au *un asemenea tată*; apoi ofta adânc și greu, și vărsa în tăcere lacrimi misterioase, care țineau cel puțin o oră. Vai de capul colonelului, dacă nu se pricepea să înțeleagă aceste lacrimi! Iar el, sărmanul, aproape niciodată nu se dumirea de sensul lor și aproape întotdeauna, în naivitatea lui, apărea parcă dinadins în asemenea momente lăcrămoase și, vrând-nevrând, intra la caznă. Dar respectul lui rămânea neștirbit și, până la urmă, depășea orice limită imaginabilă. Într-un cuvânt, amândoi, și generăleasa, și Foma Fomici, înțeleseră pe deplin că se risipise furtuna ce băntuise atâția ani de zile deasupra capetelor lor din partea generalului Krahotkin: se risipise definitiv și pentru totdeauna. Se întâmpla și așa: deodată, generăleasa, fără o cauză cât de cât justificată, se prăbușea pe divan într-un leșin subit. Se stârnea o larmă și o agitație nemaipomenită. Colonelul, zdrobit, începea să tremure ca o frunză de ploș.

— Fiu nerecunoscător și crud! striga generăleasa, revenindu-și, mi-ai sfâșiat rărunchii... *mes entrailles, mes entrailles!*

— Dar cum ți-am sfâșiat rărunchii, mămico? întreba sfios colonelul.

— Mi i-ai sfâșiat! Sfâșiat! Poftim, mai are obraz să se dezvinovățească! Ești un nesimțit! Fiu nerecunoscător și crud! Mo-or!...

Colonelul, bineînțeles, era zdrobit.

Dar nu se știe cum se întâmpla totdeauna, că generăleasa învia la loc. Iar peste o jumătate de oră îl vedeai pe colonel explicând cuiva, ținându-l de nasturele hainei:

— Bineînțeles, ea e o *grande damme*, frățioare, o generăleasă! O bătrânică foarte bună la suflet; dar, mă înțelegi, e deprinsă ca totul în jurul ei să fie select, rafinat... Nu ca mine, bătăranul! Acum e supărată pe mine. Sunt vinovat, firește. Eu, frățioare, nu știu încă, ce-i drept, ce vină am, dar sunt vinovat, desigur...

Alteori, se pomenea pe capul lui cu domnișoara Perepelițina – o ființă cam mult înaintată în vârstă și care își vărsa fierea adunată pe toată lumea, purta o meșă de păr fals și avea niște ochișori mici și onctuoși fără sprâncene, buze subțirele ca sforcica, mâinile spălate în zeamă de castraveți – care, la rândul ei, se simțea datoare să-l povățuiască pe colonel:

— Din cauză că ești nerespectuos, colonel. Din cauză că ești egoist și o jignești pe mămica; ea nu-i obișnuită cu așa ceva. Dumneaei e generăleasă, pe când dumneata nu ești decât colonel, așa să știi.

— Domnișoara asta Perepelițina, frățioare, îl lămuria apoi colonelul pe interlocutorul său ocazional, este o faptură extraordinară și o apără pe mămițica din toată inima! E o faptură extraordinară! Să nu-ți inchipui că stă aici la noi ca o tolerată oarecare, nu; e, de fapt, și ea fiică de colonel. Așa să știi!

Toate astea, bineînțeles, nu erau decât niște floricele, ca să spunem așa. Aceeași generăleasă, care trântea asemenea figuri nemaipomenite, tremura, la rândul ei, ca un șoricel în fața fostului măscărici al casei. Foma Fomici o vrăjise definitiv. Îl privea și-l asculta cu nesaț. Unul dintre verii mei de-al treilea, husar în retragere și el, un om tânăr încă, dar ruinat complet și care se aciuiase pentru un timp pe lângă unchiul meu, mi-a spus verde în ochi că, după părerea lui nestrămutată, generăleasa întreținea pur și simplu legături nepermise cu Foma Fomici. Bineînțeles, m-am grăbit să resping cu indignare această presupunere, socotind-o prea grosolană și din cale-afară de naivă. Altceva era la mijloc și acest altceva nu pot să mi-l explic decât dând cititorului câteva lămuriri în privința caracterului acestui Foma Fomici, așa cum mi-a fost dat să le înțeleg mai târziu.

LBRS | We know books

Închipuți-vă, dar, un omuleț cu totul insignifiant, un laș de cea mai josnică speță, un avorton al societății, un individ absolut incapabil și nefolositor, meschin și murdar, dar nemaipomenit de ambițios, deși nu era înzestrat cu absolut nimic ce ar fi putut justifica cât de cât veleitățile și pretențiile lui nemăsurate, alimentate de un amor propriu bolnăvicios. Țin să previn din capul locului: Foma Fomici este întruchiparea celui mai hipertrofiat amor propriu de o nuanță cu totul specială, și anume: un amor propriu care nu poate exista decât la niște nulități crase, și, după cum se întâmplă în asemenea cazuri, un amor propriu lezat, vindicativ, inhibat de pe urma unor grele jigniri, eșecuri și prăbușiri anterioare, un amor propriu purulent de multă vreme și care de ani de zile varsă venin și invidie la orice contact cu alții, la orice reușită a altora. Bineînțeles, toate acestea mai sunt condimentate și de o susceptibilitate monstruoasă, de ipohondrie împinsă până la demență. Voi fi întrebat poate: care poate fi cauza unei atare forme de amor propriu? Cum este posibil să apară el la asemenea nulități crase, la aceste stărpituri umane, care, prin însăși situația lor în societate, sunt nevoite să-și cunoască locul în ierarhia socială? Cum s-ar putea răspunde la această întrebare? Cine știe, poate că există și excepții, și că eroul meu face parte tocmai din categoria acestor excepții. Într-adevăr, el este o excepție de la regulă, lucru care se va vedea mai departe. Vă întreb, totuși: sunteți convingși, oare, că toți aceia care s-au resemnat definitiv și se consideră onorați și fericiți de faptul că li s-a îngăduit să fie bufoni și linge-blide – sunteți convingși, oare, că ei au renunțat pentru totdeauna la orice amor propriu? Dar invidia, bârfelile, pârele, clevetirile, dar ascunsele șoapte pe la colțuri chiar în casa voastră sau chiar la masa voastră?... Cine știe, poate că la unii din acești rătăcitori obijduiți de soartă, pripășiți ca bufoni sau măscărici, amorul propriu nu se atrofiază în urma nesfârșitelor înjosiri la care sunt supuși, ci, dimpotrivă, se întetește și mai mult tocmai din cauza situației lor de bufoni, prostănaci sau caraghioși, din cauza nevoii de a mânca pâinea altuia și deci de a renunța complet la propria lor personalitate, fiind siliți să se afle în veșnică supunere și umilință. Cine știe, dacă aceste forme hidoase de amor propriu nu sunt cumva manifestări ale unui sentiment denaturat chiar la originea lui – ale sentimentului demnității personale, lezat pentru prima

oară încă de la vârsta copilăriei de asuprire, sărăcie, mârșăvie și batjocură, și terfelit de părinții viitorului rătăcitor chiar sub ochii lui? Spuneam însă că Foma Fomici constituie și o excepție de la regula generală. Așa este. A încercat omul într-o vreme să devină literat, dar n-a fost acceptat și recunoscut ca atare; iar literatura este în stare să ducă la pierzanie nu numai pe un Foma Fomici – bineînțeles, o literatură nerecunoscută. Nu știu precis, dar îmi vine să cred că Foma Fomici a fost un ratat încă înainte de a-și fi încercat norocul în literatură; probabil că și în alte domenii suferise amărăciuni și dezamăgiri, alegându-se doar cu bobârnace, în loc de mulțumiri și retribuție onorabilă sau și cu altceva mai rău. Dar nu mă încumet s-o afirm; ulterior însă, am întreprins unele investigații în această privință și am aflat precis că Foma într-adevăr a comis cândva la Moscova o încercare de roman în maniera opusculilor ce se confecționau acolo prin anii treizeci cu zecile și sutele, ca *Eliberarea Moscovei*, *Hatmanul Vijelie*, *Fiii dragostei sau Rușii în anul 1104 etc.*, etc., romane care pe vremea lor furnizaseră o hrană copioasă spiritului zeflemist al baronului Brambeus. E mult de atunci, firește; dar șarpele vanității literare mușcă uneori adânc și fără leac, mai ales pe cei din tagma nulităților și indivizilor mărginiți. Repudiat și dezamăgit chiar de la primul pas pe tărâmul literar, Foma Fomici se adăugă definitiv la marea falangă a dezamăgiților din care se alege apoi toți scrântiții, vizionarii semidemenți și liota de paraziți vântură-lume. Tot din acea vreme, cred, s-a dezvoltat la el și acea lăudăroșenie monstruoasă, acea sete de a culege laude și distincții, admirație și uimire. Căci reușise chiar și în postura lui de bufon să adune în jurul său un cerc de admiratori imbecili. A juca rolul prim oriunde și cu orice preț, a proroci, a se izmeni și a se lăuda era întâia lui trebuință. Dacă elogiile și ditirambii întârziu – se însărcina el singur să se laude. Mi-a fost dat să-l aud personal în conacul unchiului din Stepancikovo, unde ajunsese să facă pe stăpânul deplin și pe înțeleptul casei, rostind grav și cu înțelesuri ascunse: „Nu mai rămân mult printre voi, mă așteaptă și alte rosturi! Mai văd cum merg lucrurile aici, îndrept totul pe făgașul cel bun, vă așez pe fiecare la locul lui, vă învăț ce și cum, vă povățuiesc cum să trăiți și, după aceea, adio! Plec la Moscova să-mi scot revista! Treizeci de mii de auditori pe lună vor asculta prelegerile mele. Va răsună, în sfârșit, și numele

metu, și atunci- vai și amar de dușmanii mei!" Dar acest geniu, care de abia se pregătea să urce treptele celebrității și să culeagă laurii gloriei, cerea o răsplată imediată. În general, e foarte plăcut să-ți primești plata anticipat, darmito în asemenea cazuri! Știu precis că a reușit să-l convingă pe unchiul meu cum că pe el, pe Foma, îl așteaptă în viitor o faptă măreață, o faptă pentru care soarta însăși l-a chemat pe lume și la săvârșirea căreia este tot timpul îndemnat de o ființă înaripată care i se arată aproape în fiecare noapte în vis sau cam așa ceva. Și anume: trebuie să scrie un tratat de înaltă și adâncă înțelepciune și moralitate, care va produce o zguduire generală și de pe urma căruia va pârâi din încheieturi și se va clătina din temelii întreaga Rusie. Iar când Rusia va pârâi și se va clătina, atunci Foma, renunțând la orice glorie, se va retrage într-o mănăstire și se va ruga zi și noapte în catacombele Kievului, implorând cerul să reverse fericirea asupra patriei. Toate astea, bineînțeles, avură darul de a-l fascina pe unchiul meu.

Vă închipuiți, deci, ce poate deveni acest Foma după o viață de persecuții și umiliri sau chiar și palme primite; un Foma senzual și vanitos (deși ascundea cu multă grijă acest lucru); un Foma cu veleități literare nerecunoscute; un Foma care face pe bufonul pentru îngăduința de a se înfrupta la masa altuia; un Foma cu un suflet de despot, în ciuda incapacității și a bicisniciei sale; un Foma lăudăros, iar în cazurile de reușită – insolent; vi-l închipuiți, deci, pe acest Foma, care dintr-o dată ajunge în situația de a fi onorat și glorificat, admirat și răsfățat sub ocrotirea unei protectoare tâmpe și cu îngăduința unui binefăcător orbit, blajin și moale, în casa căruia nimerise, în sfârșit, după atâtea peregrinări? Despre firea unchiului meu, desigur, sunt dator să dau explicații mai amănunțite, fără de care succesul lui Foma Fomici ar rămâne pur și simplu de neînțeles. Deocamdată, însă, voi spune doar atât – că în cazul lui Foma s-a adevărit zicătoarea: pe cine nu lași să moară nu te lasă să trăiești. Și, într-adevăr, Foma s-a compensat din plin pentru tot trecutul lui ticălos! Un suflet meschin, scăpând de prigoană și asuprire, se grăbește să devină el însuși prigonitor și asupritor. Foma a fost asuprit; iată-l deci, la rândul său, stăpânit de dorința să înjosească și să umilească; și-au bătut joc de el – de ce să nu-și bată joc, la rândul-i, de alții? A făcut pe bufonul și iată-l

doritor să aibă în jurul său bufoni. Ifosele și lăudăroșenia lui nu mai aveau margini, ajungând până la absurd, la nerușinare. Se izmenea peste măsură, țâfnos și năzuros, născocea mofturi năstrușnice, pretinzând să i se aducă luna de pe cer sau alte lucruri imposibile; pisălogea și tiraniza pe toată lumea; ajunsese până acolo, încât orice om cu bun-simț, fără să fi fost măcar martor la toate nemerniciile lui, ci doar ascultând ceea ce se povestea despre el, credea că are de-a face cu un monstru, cu o forță necurată, își făcea cruce și scuipa de scârbă.

Dar să revenim la unchiul meu. Fără anumite explicații despre caracterul acestui om admirabil (repet acest lucru), ar fi fost, desigur, cu totul de neînțeles întronarea aceasta neobrăzată a lui Foma Fomici într-o casă străină; ar fi fost de neînțeles metamorfozarea aceasta uluitoare, dintr-o lichea târâtoare în personaj de seamă. Căci unchiul meu, pe lângă faptul că era de o bunătate nemărginită, mai era și un om de o delicatețe extraordinară, cu toată înfățișarea lui aparent cam grosolană; avea o inimă plină de noblețe și generozitate, de bărbăție încercată și de curaj. Nu mă sfiesc a rosti cuvântul „curaj“, căci știu că nimic nu l-ar fi oprit când era vorba să-și îndeplinească o datorie, înfruntând orice piedici sau primejdii. Era de o puritate sufletească, la cei patruzeci de ani ai săi, care îngăduia, pe bună dreptate, să fie socotit drept un copil; era extrem de expansiv, întotdeauna vesel, vedea în orice om un înger și era oricând dispus să se considere vinovat de defectele altora, să exagereze calitățile altora, ba să le și bănuiască acolo unde ele nici nu puteau exista. Făcea parte din acea categorie de oameni cu inima generoasă și austeră, care nu pot măcar bănuia răul la altcineva fără să roșească, se grăbesc să-i considere pe toți semenii lor plini de virtuți, se bucură sincer de succesele altora, trăind veșnic într-o lume idealizată și la orice neizbândă învinuindu-se în primul rând pe ei înșiși. Menirea lor este de a se jertfi în interesul altora. Unii ar putea să-l considere un om fără voință, slab și lipsit de caracter. Avea, fără îndoială, firea cam slabă, prea moale, dar nu din cauza lipsei de fermitate, ci numai de teamă să nu jighească, să nu procedeze cu asprime, dintr-un respect excesiv față de alții, față de om în general. De altfel, lipsit de energie și de fermitate nu se arăta decât atunci când era vorba despre propriile lui interese, pe care le neglija

Partea întâi

I. Introducere

Demisionând din armată, unchiul meu, Egor Ilici Rostanov, s-a stabilit definitiv la conacul său din satul Stepancikovo, căpătând prin moștenire, și s-a apucat de gospodărie ca un moșier sadea, care nu-și părăsește niciodată domeniile. Sunt oameni care știu să rămână mulțumiți în orice situație s-ar afla, adaptându-se la orice condiții; o asemenea fire avea și colonelul în retragere, un om de o rară bunătate și dispus oricând să accepte orice sugestie din afară. Dacă i-ar fi trăsnet cuiva prin cap să-l roage mai stăruitor de a fi purtat în cărcă vreo două verste, l-ar fi dus, probabil, fără să crâcnească; în bunătatea lui nemărginită, era gata uneori să dea primului venit orice, la cea dintâi rugămintă, până și ultima lui cămașă. Era un om voinic, înalt și bine făcut, cu obraji rumeni, cu dinții ca fildeșul, mustața lungă, blondă, cu glasul tunător și râsul zgomotos, izvorât din inimă; vorbea în fraze scurte, sacadat și pripindu-se. Se apropia de patruzeci de ani; până atunci, aproape de la vârsta de șaisprezece ani, fusese husar. Căsătorit de foarte tânăr, își iubea soția la nebunie, dar aceasta a murit curând, lăsând în inima lui o amintire neștersă, plină de recunoștință duioasă. În sfârșit, căpătând această moștenire, după cum am spus, s-a mutat la conacul Stepancikovo, împreună cu cei doi copii ai săi: băiatul Iliușa, în vârstă de opt ani (venirea sa pe lume costase viața mamei), și fiica, Sașenka, o fetiță de cincisprezece ani, care, după moartea mamei sale, fusese dată internă la un pension din Moscova. Curând însă, casa unchiului meu ajunse o adevărată arcă a lui Noe. Iată cum s-au petrecut lucrurile.